

Piotr Woźniak
(Uniwersytet Warszawski)

Organy Joachima Wagnera (1745) w Siedlcach. Niezwyczajne dzieje, zniszczenie i odbudowa

Przed kilku laty w podsielckiej miejscowości Pruszyń (woj. mazowieckie) odnaleziono wyjątkowy instrument, jak się później okazało, autorstwa Joachima Wagnera, uznanego berlińskiego organmistrza pierwszej połowy XVIII w. Po wielu perypetiach znalazły się one w siedzibie biskupa siedleckiego w Siedlcach. Jednakże zanim dokonam próby zrekonstruowania ich niezwykłych dziejów, przedstawienia okoliczności w jakich trafiły na niemal 200 lat do wiejskiej parafii w okolicach Siedlec, warto zapoznać się z podstawowymi wiadomościami na temat samego instrumentu.

Dane inwentaryzatorskie

Organy autorstwa Joachima Wagnera zostały przywiezione do Pruszyńa około 1808 r.¹ Zdemontowano je w 1967 r. i złożono na strychu tamtejszego kościoła parafialnego. W 2002 r. przedstawiciele Diecezjalnej Komisji ds. Muzyki Kościelnej (Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, ks. Michał Szulik) zostali poinformowani o znajdujących się tam częściach organowych. Destrukt przewieziono do pomieszczeń Kurii Diecezjalnej w Siedlcach i poddano dogłębnej analizie, w wyniku której odkryto jego unikatowy charakter.² Na podstawie zachowanych fragmentów, Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa wykonała rysunek przedstawiający prawdopodobny wygląd prospektu organowego.³ Niestety, nie zachowała się żadna fotografia tych organów sprzed rozbiórki.

¹ Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania i unikatowa wartość organów Joachima Wagnera z Pruszyńa*, [w] *Joachim Wagner (1690-1749) i jego unikatowe dzieło odnalezione w Pruszyńie*, materiały z konferencji, Siedlce, 12 stycznia 2009 r., s. 6.

² Tamże, s. 4, 7-9.

³ Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Siedlcach [dalej WUOZWDS], Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, koperta organowa *Siedlce, Kuria Diecezjalna Siedlecka*, 2003, 2004 r. Opis architektoniczny przedstawiam na podstawie tejże koperty inwentaryzacyjnej.

Organy mają prospekt architektoniczny, dwukondygnacyjny, jednosekcyjny, trójosiowy, z trzema polami piszczałkowymi, wsparty na cokole wysuniętym wielobocznie i z rozczłonkowanym płycinami, na którym znajdują się półkolumny dźwigające gzyms. Dolna kondygnacja prospektu została ujęta profilowaną ramą, w której centralnie umieszczono stół gry z dwiema klawiaturami, pulpitem nutowym i flankujące go pola z wyciągami rejestrowymi, nad którymi znajdują się dwie kwadratowe płyciny. W górnej kondygnacji pola piszczałkowe rozdzielone są półkolumnami. Część środkowa została wysunięta kątowno i zwieńczona wydatnym, gierowanym gzymsem.

Dekorację snycerską stanowi kotara falbanowa w zwieńczeniach pól piszczałkowych.

Szafa organowa jest pomalowana w kolorze kości słoniowej oraz pozłocona, a jej wymiary są następujące: wysokość 312 cm, szerokość 253 cm, głębokość 98 cm.⁴

Organy wybudował w latach 1744-1745 wybitny brandenburski organmistrz Joachim Wagner (1690-1749)⁵ Wcześniej czas powstania organów datowano na początek bądź pierwszą ćwierć XIX w., a ich prospekt określono jako klasycystyczny.⁶

Dane instrumentu:

Skala manualów: C – d³, 51 klawiszy, stół gry wbudowany centralnie w dolną kondygnację szafy organowej. Manualy zostały podzielone pomiędzy klawiszami h/c¹ na część basową i dyszkantową.

Oryginalnie instrument liczył 6 i 1/2 głosu:⁷

Manual I

1. *Principal*. 8' (dyszkant)
2. *Gedackt*. 8' (bas, dyszkant)
3. *Octav*. 4' (bas, dyszkant)
4. *Rohrflöt*. 4' (bas, dyszkant)
5. *Octav*. 2' (bas, dyszkant)
6. *Quint*. 1 1/2' (bez podziału)
7. *Siffelöt*. 1' (bez podziału)

Manual II

1. *Principal*. 8' (dyszkant)
2. *Gedackt*. 8' (bas, dyszkant)
3. *Octav*. 4' (bas, dyszkant)
4. *Rohrflöt*. 4' (bas, dyszkant)
5. *Octav*. 2' (bas, dyszkant)

Urządzenia dodatkowe: *Tremulant*⁸.

⁴ Tamże.

⁵ WUOZWDS, Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, koperta *Siedlce*, dz. cyt., teźże, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 4., teźże, *Wagner z Pruszyzna*, w: „Zabytki (Heritage)” 2007 (5), s. 33.; Dietrich Kollmannsperger i inni, *Eine, erhaltene Transmissionsorgel Joachim Wagners von 1745*, 2004, s. 15. – <http://www.orgellandschaftbrandenburg.de/Dokumentation.pdf> (21.03.2011 r.).

⁶ Jerzy Gołos, *Zarys historii budowy organów w Polsce*, Bydgoszcz 1966, s. 160., tenże, *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972, s. 349., tenże, *The polish organ*, Warszawa 1992, s. 375.; Izabella Galicka, Hanna Sygietyńska, red., *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. X (województwo warszawskie), z. 22 (powiat siedlecki), Warszawa 1965, s. 22, 23.

⁷ WUOZWDS, Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, koperta *Siedlce*, dz. cyt.; Dietrich Kollmannsperger i inni, dz. cyt., s. 13. Wiktor Łyjak podaje nieco odmienną dyspozycję, bazując na ustaleniach z 1988 r. organmistrza Mariana Leśniczuka: *Bourdon 8'*, *Pryncypał 4'*, *Rurflöt 4'*, *Salicional 4'*, *Octava 2'*, *Spitzquinte 1 1/3'*, *Evacuant.*, cyt. za: Wiktor Łyjak, *Pozawarszawskie losy stołecznych organów*, w: *Kultura artystyczna Warszawy XVII-XXI w.*, red. Andrzej Pieńkos i inni, Warszawa 2010, s. 230. Zapewne taką dyspozycję organy te miały w chwili rozbiórki.

⁸ W 1824 r. dorobiono *Tympan*, o czym świadczy data namalowana na piszczałce tego urządzenia.

Dwa miechy klinowe o wymiarach 90 x 45 cm, umieszczone są wewnątrz szafy organowej. Napęd ręczny i elektryczny.

Organy.

W konstrukcji organów zastosowano bardzo nowatorskie rozwiązanie, tzw. system podwójnej transmisji, czyli wiatrownicę podwójnie transmitowaną (*Doppeltransmissionslade*), wynalezioną przez Joachima Wagnera. System ten polegał na tym, że w wiatrownicy dla każdego tonu występowały podwójne kancele (komory wiatrowe), wobec czego ten sam głos mógł obsługiwać obie klawiatury. Rejestry były równoważnie przyporządkowane do obu sekcji manualowych⁹. Organy z Pruszyña są jedynym takim instrumentem istniejącym do dziś. Pierwotnie były wyposażone w podwieszoną do manualu klawiaturę pedałową, zdemontowaną zapewne na początku XIX w.¹⁰ Według listy obejmującej dzieła Joachima Wagnera, organy te miałyby mieć 7 głosów, z czego 5 było transmitowanych¹¹. Jako nieporozumienie należy odnotować stwierdzenie Wiktora Łyjaka, wysunięte na podstawie ustaleń Mariana Leśniczuka, jakoby drugi manual był nastrojony o pół tonu wyżej od pierwszego. Autor sugeruje, iż wyższy strój drugiego manualu miałby służyć do towarzyszenia w grze instrumentom dętym, które wówczas strojone były nieco niżej, co akurat nie odbiega od prawdy. Łyjak pomylił najwidoczniej system podwójnej transmisji, występujący w tych organach, z praktyką transpozycji utworów¹².

Autorstwo Joachima Wagnera oraz rok budowy organów były możliwe do ustalenia dzięki inskrypcji wykonanej na desce wałków skrętnych drugiego manualu, znajdującej się za pulpitem nutowym:

*Ao 1744 d.21.Märtz ist diese Orgel zu bauen
angefangen,
1745 d.18. November völlig zu Ende
gebracht worden
von Hn Joachim Wagnern
Orgelbauern¹³.*

Pierwotnie organy były wyposażone w popularny w barokowych instrumentach *Zimbelstern*, czyli obracającą się gwiazdę z dzwonekami. W późniejszych latach to urządzenie zdemontowano, a pozostałe po nim manubria przerobiono tak, że uruchamiały *Tremolo* i sygnał dla kalikanta¹⁴.

Niemiecki etap historii organów

Niewiadome jest przeznaczenie tego instrumentu jednakże, według opinii Małgorzaty Trzaskalik-Wyrwy, został on wybudowany dla bliżej nieznanego właściciela zamku w Brandenburgii lub Saksonii. Eksperymentalne rozwiązania i nietypowa dyspozycja organów, w której m.in. brak mikstur, występujące podwójnie transmitowane głosy, dzielone manualy, a także wygląd prospektu świadczą, że powstały one nie dla

⁹ M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 3.

¹⁰ Tamże, s. 4.

¹¹ *Joachim Wagner Werkverzeichnis*, s. 3. – <http://www.orgellandschaftbrandenburg.de/WerkverzeichnisWagner.htm> (21.03.2011 r.).

¹² Por. W. Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 229, 230.

¹³ – Roku 1744, dnia 21 marca tych organów budowę rozpoczęto [,] 1745 dnia 18 listopada ukończono przez pana Joachima Wagnera Organmistrza, cyt. i tłum. za: M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 4.

¹⁴ Tamże, s. 13.

kościół, a dla odbiorcy świeckiego, do muzykowania kameralnego¹⁵.

Jak wspomniano, Joachim Wagner budował organy od marca 1744 do listopada 1745 r. Ten przedział czasowy wydaje się dość długi, biorąc pod uwagę fakt, że miały one niewielkie rozmiary, a większość głosów była transmitowana. Tak bardzo rozciągnięta w czasie finalizacja dzieła wynikała najprawdopodobniej z tego, że organmistrz wykonywał wówczas także inne prace. W latach 1742-1744 Wagner budował duże organy w Angermünde, w tym samym roku ustawiał też instrument w Wartin. W latach 1744-1745 wznosił organy w Flemsdorf oraz w Felchow¹⁶. Te brandenburskie miejscowości były oddalone od siebie o wiele kilometrów, wobec czego podróże do miejsc pracy zajmowały organmistrzowi na pewno sporo czasu.

Na desce wałków skrętnych drugiego manualu, oprócz inskrypcji z datą budowy organów oraz nazwiskiem budowniczego, znajdują się też m.in. napisy świadczące o później dokonanych naprawach: *Ernst ...*, 1774, 1834, 1838.¹⁷ Pierwsza inskrypcja to najpewniej nazwisko bliżej nieznanego niemieckiego organmistrza, natomiast datę 1774 zapisano podczas kolejnego remontu. Niewątpliwie daty dziewiętnastowieczne odnotowano już w Pruszyńcu.

Warszawa, koncerty u redemptorystów

Brak niestety informacji na temat historii tych organów w czasie, kiedy znajdowały się jeszcze w Niemczech. Nie wiadomo też dokładnie, kiedy zostały przywiezione do Warszawy, gdzie użytkowali go w swojej świątyni księża redemptoryści. W 1787 r. przyjechali oni z Rzymu do Warszawy i wprowadzili się do kościoła pw. św. Benona na Nowym Mieście w Warszawie. Ważnym elementem ich działalności duszpasterskiej była muzyka. Codzienne nabożeństwa przekształcały się w koncerty kościelne, podczas których wykonywano symfonie, koncerty i oratoria najpopularniejszych ówczesnie kompozytorów europejskich. Grywali tam najlepsi warszawscy muzycy oraz ich uczniowie, przez co kościół pw. św. Benona stał się namiastką szkoły muzycznej¹⁸. W 1808 r. w wyniku wydalenia redemptorystów z Księstwa Warszawskiego ta świetna działalność została przerwana¹⁹.

Omawiane organy sprowadzono do tejże świątyni zapewne pod koniec XVIII, bądź na początku XIX w. Wydaje się, że fakt ten należałoby łączyć z postacią redemptorysty, księdza Karola Jestersheina z Saksonii, który najpewniej w latach 1801-1802, najpóźniej w 1803 r., doprowadził do ustawienia organów w Warszawie²⁰. Według Je-

¹⁵ D. Kollmannsperger i in., *Eine, erhaltene Transmissionsorgel Joachim Wagners von 1745*, 2004, s. 15 – <http://www.orgellandschaftbrandenburg.de/Dokumentation.pdf> (15.09.2011 r.), s. 13, 14. Ostatnio jest wysuwana inna hipoteza, jakoby organy były jednak zbudowane specjalnie dla kościoła bractwa niemieckiego, pw. św. Benona na Nowym Mieście w Warszawie, po jego pożarze w 1739 r. Brak jednakże dotąd jakichkolwiek dalszych ustaleń na ten temat. Za informacje dziękuję Profesorowi Ryszardowi Mączyńskiemu z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

¹⁶ Tamże, s. 14.

¹⁷ Tamże, s. 8. Nie wszystkie inskrypcje były możliwe do odczytania.

¹⁸ R. Mączyński, *Koncerty u benonitów. Z dziejów życia muzycznego Warszawy na przelomie XVIII i XIX wieku*, [w] „Muzyka” 1989 (4), s. 65-69, 90.; A. Owczarski, *Redemptoryści Benonicy w Warszawie 1787-1808*, Kraków 2000, s. 164-167, 179, 180.

¹⁹ R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 89.

²⁰ Tamże, s. 79, 80; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 5; też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 33; D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

rzego Gołosa stało się to około 1806 r.²¹ Możliwe, że przedsięwzięcie było związane z powiększeniem w tym czasie chóru muzycznego w kościele pw. św. Benona.²² Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa wysuwa supozycję, iż wtedy organy pozbawiono klawiatury pedałowej.

Karol Jestershein urodził się w 1764 r. w Gerze w Saksonii, studiował na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1787 r. przybył do Warszawy i wstąpił do zgromadzenia księży redemptorystów. Był kapłanem, organistą i kompozytorem oraz architektem. Zaprojektował m.in. kaplicę przy kościele pw. św. Benona, a także kościół parafialny w Pruszyńcu. Po kasacji klasztoru w 1808 r. przebywał w Pruszyńcu, gdzie doprowadził do zakończenia budowy świątyni. W 1822 r. został kanonikiem lubelskim. Zmarł w Koźłowie koło Lublina w 1844 r. jako zarządca dóbr Marianny Lubomirskiej. Zgodnie z życzeniem został pochowany w Pruszyńcu.²³ Ks. Karol Jestershein musiał być dość znaną postacią, skoro wybitny polski kompozytor pierwszej połowy XIX w., Józef Elsner, zadedykował mu swoje *Veni creator* na 4 głosy²⁴, wydane w 1826 r.²⁵

Zapewne około 1807 r. organy zakupiła do nieukończonego jeszcze wtedy kościoła, zaprzyjaźniona z księdzem Jestersheinem, Helena z Suffczyńskich Chrapowicka, właścicielka Pruszyńca, kiedy to rozpoczęto wyprzedaż wyposażenia kościoła św. Benona w związku z decyzją o likwidacji zgromadzenia redemptorystów na terenie Księstwa Warszawskiego. Było to pilne tym bardziej, że według zapisu z 1807 r. organy w kościele św. Benona mogły pozostać jeszcze nie dłużej niż półtora roku²⁶. Testament Chrapowickiej z 1819 r. informował, że właścicielka zaciągnęła dług u ks. Jestersheina na zakup organów, który w wypadku jej śmierci miał być mu spłacony w ciągu roku²⁷.

²¹ J. Gołos, *Warszawskie organy, zabytki*, t. II, Warszawa 2003, s. 204.

²² M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 5; też, *Wagner z Pruszyńca*, dz. cyt., s. 33; R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 79.

²³ R. Mączyński, *Karol Jestershein – nieznaną „architekt kościoła pruszyńskiego”*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1995 (2), s. 114, 115; tenże, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 72, 73.

²⁴ – „*Veni creator* na 4 głosy, przypisane kanonikowi Jestershein, sztychowane u Placheckiego”, cyt. za: J. Elsner, *Summariusz moich utworów muzycznych*, opr. A. Nowak-Romanowicz, Kraków 1957, s. 36 – *Novam Musicam in Hymnum Veni Creator per quatuor expressam* /Rev. A. II. D-no /Carolo Jestersheim/ Canonico Lublinensi Provisori Seminarii /Generalis Varsoviensis/ Josephus Elsner /E. S. St./ Professor Universitatis Varsoviensis Rector /Conservatorii Musicae/ Amicus Amico /D. D. D./ Varsavia in Typographia A. Plachecki, cyt. za: A. Nowak-Romanowicz, J. Elsner, *Monografia*, Kraków 1957, s. 279.

²⁵ W. Tomaszewski, *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801-1850*, Warszawa 1992, s. 84.

²⁶ – „Organów nowe lecz te do Pruszyńca mają należeć”, „[...] L'orgue pourra peut-être au plus rester une anné et demie chez nous [...]”, cyt. za: M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 5, 6; też, *Wagner z Pruszyńca*, dz. cyt., s. 33, 34; WUOZWDS, też, koperta *Siedlce*, dz. cyt.; D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14; R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 79, 80.

²⁷ – „oprócz tego Dług Mu [ks. Jestersheinowi] należny z użyczonych mi Pieniędzy za dokończenie Kościoła Pruszyńskiego i Kupna Organów, temuż Kościołowi przezemnie ofiarowanych [...] w przeciągu Roku od moiej śmierci zapłaconym będzie.”, cyt. za: M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6; M. Bogaj, dz. cyt., s. 47.

W tym miejscu warto powrócić na chwilę do wcześniejszego okresu, bowiem w świetle najnowszych ustaleń należy skorygować dawniejsze przypuszczenia, jakoby organy były wybudowane staraniem Heleny Chrapowickiej bezpośrednio dla kościoła pruszyńskiego, a z powodu jeszcze trwających prac przy wykończeniu świątyni, ustawiono je tymczasowo w kościele pw. św. Benona w Warszawie²⁸. Ryszard Mączyński sugerował, że organy mógł wykonać warszawski organmistrz Franciszek Nowacki²⁹. Jerzy Gołos natomiast dowodził, że instrument został przywieziony jakoby do Pruszyzna w 1816 r.³⁰ Inwentarz kościoła pw. św. Benona z 1808 r. nie zawiera wzmianki dotyczącej organów, wobec czego musiały one być wywiezione już wcześniej³¹. Także inwentarz z 1811 r. nie uwzględnia tam organów³². Problemem tym zainteresował się również Wiktor Łyjak³³. Według jego badań, po doszczętnym zniszczeniu przez pożar kościoła działającego tam Bractwa Niemieckiego w Warszawie w 1739 r., rozpoczęto jego odbudowę. W 1787 r. przybyli tam redemptoryści, natomiast poprzednicy opuszczając ten kościół zabrali ze sobą zapewne i organy. Wobec tego redemptoryści musieli sami zatroszczyć się o jakiś instrument niezbędny do grania podczas nabożeństw. Być może przywieźli oni ze sobą organy Wagnera do Warszawy. W 1808 r. redemptoryści

²⁸ R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 79, 80; J. Gołos, *Warszawskie organy ...*, dz. cyt., s. 204, 205; A. Owczarski, dz. cyt., s. 166, 167. Informacje te koryguje Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, zob. *Wagner z Pruszyzna*, dz. cyt., s. 32.

²⁹ R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 80.

³⁰ J. Gołos, *Warszawskie organy ...*, dz. cyt., s. 205; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Wagner z Pruszyzna*, dz. cyt., s. 32.

³¹ M. Trzaskalik-Wyrwa, *Wagner z Pruszyzna*, dz. cyt., s. 34, też, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 5, 6.

³² Tamże.

³³ W. Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 227 i in.

ubiegali się o zwrot kosztów w wysokości 1674 zł za wystawienie nowego chóru w kościele. Możliwe więc, że starano się o nowy instrument, a plany te pokrzyżowało wypędzenie ich z terenu Księstwa Warszawskiego w 1808 r., wobec czego stare organy Wagnera przekazano do budującej się wówczas świątyni w Pruszyńcu.

Według Łyjaka, kwota 2000 zł, którą miano zapłacić w Pruszyńcu za organy z kościoła pw. św. Benona, była zbyt wygórowana jak na tak już wtedy leciwy, niemiecki instrument, niewiele więcej bowiem kosztowały wówczas nowe jedenastogłosowe organy, wyposażone w jeden manual i pedał. Do kościoła pruszyńskiego miano zakupić nowe organy, jednakże zapewne staraniem ks. Jestersheina, sprowadzono za znacznie wygórowaną sumę stare organy Wagnera z byłej świątyni redemptorystów. Odtąd ich losy były związane z kościołem pruszyńskim.

Organy parafialne w Kruszynie

Budowa kościoła w Pruszyńcu zakończyła się w 1812 r.³⁴, jednakże najwcześniejsze wzmianki dotyczące bezpośrednio organów pochodzą dopiero z 1830 r.³⁵ Inwentarz z tego roku informuje, że organy zostały zakupione za 2000 złp, miały osiem głosów, dwie klawiatury i były pomalowane na kolor orzechowy z elementami pozłacanymi. Stół gry zamykano drzwiczkami. Piszczalki, zapewne oryginalne, wykonano ze stopu cyny angielskiej, istniały także dwa dobre miechy, najprawdopodobniej klinowe, uruchamiane za pomocą drążków. Opisano również ogólnie prospekt organów. W testamentie fundatorki z 1832 r. zapisano, że spłaciła ona już swoją powinność księdzu Jestersheinowi³⁶. W wizytacji z 1835 r. brak wzmianki o organach³⁷.

Niestety, żaden z dokumentów nie podaje konkretnej daty przywiezienia organów do Pruszyńcu. Wzmiankuje o tym dopiero niemal sto lat późniejszy inwentarz³⁸. Wedle tego przekazu organy miałyby zostać wybudowane w 1824 r., biorąc jednakże pod uwagę, że ks. Jestershein był organistą, można uznać za mało prawdopodobne, aby dopiero wtedy zaczął on używać tego instrumentu³⁹, tym bardziej, że jeszcze przed tą datą wyjechał z Pruszyńcu do Warszawy⁴⁰. Poza tym znana jest dziś dokładna data budowy tych organów. We wspomnianym 1824 r. najprawdopodobniej przebudowano organy, likwidując podwójną transmisję (głos *Gedackt 8'* przeniesiono do drugiego

³⁴ R. Mączyński, *Karol Jestershein ...*, dz. cyt., s. 117.

³⁵ Archiwum Diecezjalne w Siedlcach (dalej: ADS), sygn. 452 – Inwentarze niektórych kościołów Diecezji Podlaskiej od roku 1830-1835 – *Inwentarz Kościoła Pruszyńskiego sporządzony w roku 1830*, k. 4 r.; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6, też *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34; R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 80; W. Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 229.

³⁶ – „Dłóg o którym w Testamencie wspomniałam iuż Wielmożnemu Jmci Xiędzu Jestersheinowi zapłaciłam”, cyt. za: M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6.

³⁷ ADS, sygn. 146 (4) D – *Visitatio generalis ecclesiarum parochialium in Paprotnia, Parysów, Pawłowice, Piszczac, Pratulim, Prostyni, Pruszyńcu, Przesmyki, Radoryż, Rossosz, Rozbity Kamień, Rusków, Ryki, Sadowne, Sarnaki, Serokomla, Siedlce, Skibniew, Skrzyszew, Sławatycze, Sokołów, Stanin, Stoczek Łukowski, Stoczek Węgrow., Sterdyń per R. D. Theodorum Majewski scholasticum cathedralem Podlachiensem, praepositum Stężyńcensem, visitatorem generalem, ex annis 1811, 1834 -1836. – Ecclesia Parochialis Pruszyńensis, 1835 r.*

³⁸ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu, dekanatu św. Stanisława w Siedlcach., Lit.: P., Dział: II, Nr porz. 15, Tom I, Zaczęte 15.I.1830 r., Skończone 26.IV.1979 r. – Inwentarz Fundi-instructi Kościoła Beneficjum w parafii Pruszyńcu. 1922 Roku., k. 9 r. (karty niepaginowane).

³⁹ Zob. M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6; też *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.

⁴⁰ R. Mączyński, *Karol Jestershein ...*, dz. cyt., s. 115.

manuału na stałe)⁴¹ oraz dobudowano rejestr *Tympan*⁴². Na zachowanej piszczałce tego urządzenia widnieje data 1824, potwierdzająca to przypuszczenie. Być może wtedy też zmieniono dyspozycję organów, gdyż późniejsze dokumenty informują, że instrument miał osiem głosów i nie posiadał pedału. Podana w wymienionym już inwentarzu z 1922 r. rzekoma data budowy organów, wprowadziła duże zamieszanie wśród badaczy, ponieważ nie znali oni jeszcze wtedy prawdziwego pochodzenia instrumentu⁴³.

Organy były zapewne remontowane w 1834 i 1838 r., o czym świadczą, jak wspomniano, inskrypcje znajdujące się na desce wałków skrzyżnych drugiego manuału⁴⁴. Kolejna informacja dotycząca organów pochodzi dopiero z 1877 r.⁴⁵ Ich opis był bardzo zbliżony do tego z 1830 r. Ponadto potwierdzono, że organy zostały zakupione kosztem księdza Jestersheina, a cena w przeliczeniu na ówczesną walutę wyniosła 300 rubli srebrem. Stan instrumentu był już wtedy zły.

Następne wiadomości dotyczące organów pojawiają się dopiero po prawie półwiecznej przerwie. W czasie I wojny światowej wojska niemieckie skonfiskowały 20 piszczałek głosu *Pryncypał* o wartości 800 marek, ustawionych w prospekcie organów, oraz bęben miedziany⁴⁶. W 1920 r. instrument miał mieć osiem głosów i wymagał naprawy⁴⁷. Organy były pomalowane wtedy na kolor perłowy. W 1921 r. tamtejszy proboszcz, ks. Paweł Norwind, doprowadził do remontu instrumentu i ustawienia osiemnastu nowych cynkowych piszczałek głosu prospektowego *Pryncypał*, w miejsce wcześniej zarekwirowanych przez wojska niemieckie⁴⁸ (wcześniej jednakże informowano o braku dwudziestu piszczałek).⁴⁹ Identyczną wiadomość przekazywał inwentarz z 1924 r., w którym wzmiankowano, iż organy były w bardzo złym stanie z powodu swej starości⁵⁰. Postulowano nawet zakup nowego instrumentu. Także rok później wspo-

⁴¹ M. Trzaskalik-Wyrwa, koperta *Siedlce*, dz. cyt. Autorka oraz Dietrich Kollmannsperger (dz. cyt., s. 14) twierdzili wówczas, że organy zainstalowano w Pruszyńcu w 1824 r., co wynikało wprost z zapisu archiwalnego z 1922 r. Obecny stan badań nie potwierdza tego faktu.

⁴² M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6, też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.

⁴³ Zob. W. Łyjak, *Historia ...*, dz. cyt., s. 95; WUOZWDS, M. Trzaskalik-Wyrwa, koperta *Siedlce*, dz. cyt.; D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14; M. Bogaj, *Dzieje parafii w Pruszyńcu (1430-1920)*, maszynopis pracy magisterskiej, AP, Siedlce 2007, s. 50; R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 80.

⁴⁴ D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 8.

⁴⁵ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. – Inwentarz Kościoła Pruszyńskiego sporządzony dnia 5. Grudnia 1877 r., k. 6. r. (karty niepaginowane); W. Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 229.

⁴⁶ ADS, Akta Dekanalne dekanatu Siedleckiego św. Stanisł., Lit.: S., Dział: V., Nr. porz. 2., Tom I., Zaczęte 4.1.1919 r., Skończone – Odpowiedzi z parafii Pruszyńskiej na pytania zawarte w kwestyjonariuszu, pomieszczonym w Wiadomościach Diecezalnych Podlaskich w myśl Dekretu N° 74., Pruszyń, 1919 r., k. 24 v., ADS, Akta ogólne, Straty Wojenne ..., t. I, dz. cyt. – Protokół strat wojennych parafii Pruszyń, 1919 r., k. 1 r., v. (karty niepaginowane); Zbigniew Anusz, *Pruszyń, Pruszyń, Pruszyń ...*, Warszawa 1991, s. 84.

⁴⁷ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyń odbytej przez biskupa podlaskiego Henryka Przeździeckiego, 1920 r., k. 1v. (karty niepaginowane). ADS, Akta ogólne, Wizytacje Kanoniczne – Biskupie – Protokoły., Lit.: W., Dział: III., Nr. porz. 3., Tom II., Zaczęte 28.2.1920 r., Skończone 15.6.1920 r. Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyń odbytej przez biskupa podlaskiego Henryka Przeździeckiego, 1920 r., k. 65v.; Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7., też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.; Wiktor Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 229.

⁴⁸ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. „Inwentarz” Fundi-instructi Kościoła Beneficjum w parafii Pruszyń. 1922 Roku., k. 9 r. (karty niepaginowane); M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6, 7; też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.; W. Łyjak, *Pozawarszawskie losy ...*, dz. cyt., s. 229.

⁴⁹ Zob. przyp. 45.

⁵⁰ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. – Inwentarz Kościoła parafjalnego w Pruszyńcu z roku 1924., k. 6v.

mniano o remoncie organów, wykonanym zapewne w 1921 r.⁵¹ Najprawdopodobniej nie czyniono żadnych napraw mechanizmów organowych, gdyż w latach 1929-1938 organy wciąż były w bardzo złym stanie i także zalecano wybudowanie nowego instrumentu⁵². Upragniona renowacja odbyła się dopiero w 1942 r.⁵³ i kosztowała ponad siedem tysięcy złotych⁵⁴. Napraw dokonał organmistrz Stanisław Sosnowski. W pracach pomagali mu także rzemieślnicy Waclaw Pątek, Marek Dzwonkowski oraz stolarz Antoni Nowak. Te informacje potwierdzają kwity rachunkowe z archiwum parafialnego w Pruszyńcu⁵⁵. Ponadto Sosnowski usunął dwa rzędy piszczałek głosów wysokostopowych (zapewne głosów *Quint. 1 1/2'* i *Siffliöt. 1'*), a w to miejsce na przedostatnim klocu wiatrownicy ustawił nowy głos *Salicet 4'*.⁵⁶

W latach 1948-1949 wzmiankowano o istnieniu organów⁵⁷. Dokumenty z następnych lat wyraźnie potwierdzały, iż pomimo przeprowadzonych wcześniej napraw organy, z racji swojego wieku, znów były w złym stanie, wobec czego należało zastąpić je nowym instrumentem⁵⁸. Fakt ten nastąpił w 1967 r., kiedy zdecydowano się na

⁵¹ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. – Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa siedleckiego Henryka Przeździeckiego, 1925 r., k. 2v. (karty niepaginowane). ADS, Akta ogólne, Wizytacje Kanoniczne – Biskupie. Protokoły., Lit.: W., Dział: III., Nr. porz. 3., Tom VI., Zaczęte 4.5.1925 r., Skończone 12.10.1925 r. – Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa siedleckiego Henryka Przeździeckiego, 1925 r., k. 167 r.; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 6, 7; też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34; Z. Anusz, dz. cyt., s. 84.

⁵² ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1929 r. (karty niepaginowane). Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1931 r. Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1932 r. (karty niepaginowane). Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1932 r. (karty niepaginowane). Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa siedleckiego Henryka Przeździeckiego, 1933 r. (karty niepaginowane). Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1938 r. (karty niepaginowane); D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

⁵³ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1942 r. (karty niepaginowane).

⁵⁴ WUOZWDS, M. Trzaskalik-Wyrwa, koperta *Siedlce*, dz. cyt., też, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7; też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.

⁵⁵ M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7; też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.

⁵⁶ D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

⁵⁷ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt. Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1948 r., k. 1 r. Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1949 r., k. 1 r.; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7, też, *Wagner z Pruszyńcu*, dz. cyt., s. 34.

⁵⁸ ADS, *Akta Parafii w Pruszyńcu ...*, dz. cyt.

– Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1951 r.

– Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1952 r.

– Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa siedleckiego Ignacego Świrskiego, 1953 r., k. 1 v.

ADS, Akta ogólne, Wizytacje Biskupie Kanoniczne. Protokoły., Lit.: W., Dział: III., Nr. porz. 3., Tom XIII., Zaczęte 1.7.1952 r., Skończone 6.2.1959 r., dz. cyt.

– Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa siedleckiego Ignacego Świrskiego, 1953 r., k. 164v.

ADS, *Akta Parafii w Pruszyńcu ...*, dz. cyt.

– Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1955 r.

– Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1956 r.

– Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńcu, 1958 r. (karty niepaginowane).

– Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa sufragana siedleckiego Mariana Jankowskiego, 1961 r., k. 2 r.

ADS, Akta ogólne, Wizytacje Kanoniczne Biskupie. Protokoły ..., t. XIV, dz. cyt.

– Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńcu odbytej przez biskupa sufragana siedleckiego Mariana Jankowskiego, 1961 r., k. 2 r.; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7; też,

budowę nowych organów, a stare rozebrano i złożono na strychu kościelnym, gdzie uległy dewastacji⁵⁹. Na to miejsce warszawski organmistrz Włodzimierz Trusczyński ustawił w latach 1969-1970 obecnie istniejące, czternastogłosowe elektropneumatyczne organy⁶⁰.

Destrukt starych organów oglądał w 1988 r. organmistrz Marian Leśniczuk, który docenił nieprzeciętną wartość instrumentu oraz słusznie przypisał mu osiemnastowieczne pochodzenie, jednakże nie zdołał zidentyfikować nazwiska budowniczego⁶¹.

Organy koncertowe w Siedlcach. Odnalezienie i rekonstrukcja

W 2002 r. proboszcz parafii w Pruszyńcu, ks. Bogdan Potapczuk, poinformował Diecezjalną Komisję ds. Muzyki Kościelnej w Siedlcach o istnieniu bliżej niezidentyfikowanych resztek organów na strychu kościelnym. Części te zabrano z Pruszyńca i złożono w pomieszczeniach Kurii Diecezjalnej w Siedlcach. W 2003 r. rozpoczęto badania destruktów, co doprowadziło do odkrycia nazwiska budowniczego oraz daty budowy organów⁶². W 2004 r. zostały one zinwentaryzowane oraz wpisane do Krajowego Rejestru Zabytków⁶³. Wiadomość o odkryciu budowniczego organów spowodowała, że do Siedlca zjechało wielu badaczy organów, zwłaszcza specjalizujących się w twórczości Joachima Wagnera⁶⁴, m.in. Dietrich Kollmannsperger, Martin Schulze oraz Gunnar Weidner, którzy dokładnie przeanalizowali zachowane części organów, a następnie opublikowali *online* w 2004 r. bardzo wartościowy artykuł ukazujący wyniki ich badań⁶⁵.

Wiosną 2008 r. autor miał możliwość obejrzenia osobiście niekompletnych części tych organów⁶⁶. W maju tego samego roku organy wywieziono do Niemiec, gdzie remontu i rekonstrukcji podjął się wyspecjalizowany w tego typu pracach organmistrz Ekkehart Groß z Waditz (Orgelbau Ekkehart Groß Waditz). Prace malarskie, snycerskie i złotnicze szafy organowej wykonała w 2009 r. Pracownia Konserwacji Dzieł Sztuki

Wagner z Pruszyńca, dz. cyt., s. 34.

⁵⁹ M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7; też, *Wagner z Pruszyńca*, dz. cyt., s. 34; WUOZWDS, też, koperta *Siedlce*, dz. cyt.; Z. Anusz, dz. cyt., s. 84.

⁶⁰ ADS, Akta Parafii w Pruszyńcu ..., dz. cyt.

- Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńca, 1969 r.

- Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Pruszyńca, 1970 r.

- Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńca odbytej przez biskupa siedleckiego Jana Mazura, 1970 r.

ADS, Akta ogólne, Wizytacje Kanoniczne Biskupie. Protokoły ..., t. XIV, dz. cyt.

- Protokół wizytacji kanonicznej parafii Pruszyńca odbytej przez biskupa siedleckiego Jana Mazura, 1970 r.; D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

⁶¹ Marian Leśniczuk, *Wiadomości ...*, dz. cyt.; M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 7, 8; też, *Wagner z Pruszyńca*, dz. cyt., s. 32; R. Mączyński, *Koncerty u benonitów ...*, dz. cyt., s. 101, 102; D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

⁶² M. Trzaskalik-Wyrwa, *Historia, stan zachowania ...*, dz. cyt., s. 5, 8.

⁶³ ADS, Akta ogólne, Wydział Artystyczno-Architektoniczny, Dział: III, Lit. W, Nr porz. 16, Tom II, Zaczęte 8.02.95 r.

- Decyzja Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie z 2004 r. o wpisaniu organów Joachima Wagnera z 1744 r., przechowywanych w kurii diecezjalnej w Siedlcach, do rejestru zabytków, nr rej. B-33.

⁶⁴ M. Trzaskalik-Wyrwa, *Wagner z Pruszyńca*, dz. cyt., s. 33.

⁶⁵ D. Kollmannsperger i in., dz. cyt., s. 14.

⁶⁶ P. Woźniak, *Organy – destrukcja z Pruszyńca*, maszynopis w posiadaniu autora, Siedlce 2008.

Katarzyna Dzienniak, Krystyna Białkiewicz z Sosnowca.

W styczniu 2009 r. biskup siedlecki Zbigniew Kiernikowski zorganizował konferencję, prowadzoną przez Małgorzatę Trzaskalik-Wyrwę, ks. Michała Szulika oraz Ekkeharda Grobą, dotyczącą odnalezionych organów Joachima Wagnera. Przybyło na nią wielu gości, m.in. z Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie⁶⁷. Była także obecna znaczna grupa duchowieństwa diecezjalnego, władz samorządowych, dziennikarzy („Ruchu Muzycznego”, „Echa Katolickiego” i innych regionalnych mediów) oraz przybyszów z Niemiec. Dzięki temu wydarzeniu wśród grona badaczy i pasjonatów oraz miejscowej społeczności pogłębiła się wiedza o tym nadzwyczaj cennym zabytku.

Prace przy organach ukończono pod koniec 2010 r., a organy zostały ustawione w reprezentacyjnym pomieszczeniu domu biskupiego w Siedlcach, w którym odbywają się koncerty organowe. Koszty renowacji tego instrumentu pokryły Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, Urząd Miasta Siedlce oraz Kuria Diecezjalna w Siedlcach. Przedsięwzięcie cieszyło się silnym poparciem biskupa siedleckiego. Prasa, zwłaszcza lokalna, pilnie śledziła kolejne etapy rekonstrukcji tych organów⁶⁸.

Na zabytkowych organach Joachima Wagnera odbywają się koncerty organowe w wykonaniu polskich i zagranicznych artystów. W maju 2011 r. kurs interpretacji dawnej muzyki organowej poprowadził światowej sławy włoski organista Lorenzo Ghielmi, natomiast wybitny niemiecki interpretator muzyki dawnej, Wolfgang Zerer, utrwalił na płycie CD brzmienie organów Wagnera z utworami kompozytorów, tworzących w czasie powstania tego niezwykłego instrumentu. W październiku 2011 r. koncertował na nich Guy Bovet, a w grudniu odbyły się warsztaty muzyki organowej utworów niemieckich i polskich kompozytorów XVIII w., prowadzone przez wspomnianego wcześniej Wolfganga Zerera oraz Marka Toporowskiego.

Szczęśliwie te niezwykle, jedyne w swoim rodzaju barokowe organy Joachima Wagnera zachowały się do naszych czasów, choć były już w stanie destrukcji i gdyby nie przezorność zatroskanych osób, podzieliłyby smutny los innych zabytkowych instrumentów. Ich szczególna wartość dla europejskiego budownictwa organowego przejawia się w tym, że są one jedynym istniejącym do dziś instrumentem Wagnera, w którym zastosował on eksperymentalnie nowatorski sposób budowy wiatrownicy, czyli tzw. wiatrownicy podwójnie transmitowanej (*Doppeltransmissionslade*) oraz nietypowego charakteru dyspozycji, co można wiązać zapewne z ich pierwotnym, świeckim, kameralnym przeznaczeniem. Tym bardziej należy cieszyć się, że przechodząc przez tak burzliwe dzieje dotrwały do naszych czasów, a wręcz zostały niejako wskrzeszone i można je dziś podziwiać zarówno pod względem muzycznym, jak i architektoniczno-technicznym.

⁶⁷ Joachim Wagner (1690-1749) i jego unikatowe dzieło odnalezione w kruszynie. Materiały z konferencji, Siedlce 2009.

⁶⁸ „Kurier Siedlecki” (1) 16 lutego 2008, s. 10; „Echo Katolickie” (3) 15-21 stycznia 2009, s. 9; „Echo Katolickie” (4) 22-28 stycznia 2009, s. 1, 14; „Ruch Muzyczny” (4) 22 lutego 2009, s. 17; „Gazeta Siedlecka” 02-08 marca 2011, s. 6, 7.

Summary

Piotr Woźniak

Organs Joachim Wagner (1745) in Siedlce. Unusual history, destruction and reconstruction

This article presents us unique, baroque organ Joachim Wagner. A few years ago in the village Pruszyń (Mazowieckie) found a unique instrument, as it turned out, by Joachim Wagner, famous Berliner organs builder the first half of the eighteenth century. After many adventures, they found in the seat of the bishop in Siedlce. The author attempts to reconstruct their unusual history and the facts in which were for almost 200 years to the rural parish near Siedlce.

Резюме

Петр Возняк

Органы Иоахима Вагнера (1745) в Седлеце. Необычная история, разрушения и реконструкции

Данная статья представляет нам уникальный, барокко органа Иоахим Вагнера. Несколько лет тому назад в селе Pruszyń пригороде Седлец (Мазовецкое воеводство) обнаружили уникальный инструмент, как выяснилось Иоахима Вагнера, известного берлинского стрителя органов с первой половины восемнадцатого века. После многих приключений, они оказались в месте пребывания седлецкого епископа в Седлеце. Автор пытается реконструировать историю и настоящее чрезвычайные обстоятельства, в которых они попали на почти 200 лет в сельский приход возле Седлец.

